

Boek van de maand

Het goed recht van gelovige Kelten

W.F. Wisselink

Wie zijn de Galaten? Wanneer schreef Paulus aan hen een brief? Soms ontmoet ik christenen die deze vragen onbelangrijk vinden. Ze willen liever gewoon bijbellezen. Dat verlangen deel ik. Want alles weten over de Galaten en over het moment waarop Paulus zich schriftelijk tot hen richtte, maakt niet gelukkig. Lezen, overwegen en aanvaarden wat Paulus aan de Galaten schreef, maakt wel gelukkig.

Van Bruggen wil ons een handreiking bieden voor gewoon bijbellezen. In zijn uitleg van de brief aan de Galaten wil hij (samen met zijn lezers) lezen wat er staat en begrijpen wat hij leest.

Vooronderstellingen

Wie gewoon de Bijbel wil lezen, moet zich bewust zijn van zijn vooronderstellingen. Het is moeilijk om de Bijbel onbevangen ('als nieuw') te lezen. Anderen kunnen ons diepgaand beïnvloeden. Dat geldt zeker voor de brief aan de Galaten.

Deze brief is geen tijdloos document, maar Woord van God in de vorm van een brief van een concrete apostel aan een concrete groep christenen in een concrete situatie. Wie aan alle concrete aspecten voorbijgaat, behandelt de brief aan de Galaten niet zoals God ons deze brief gegeven heeft.

Van Bruggen wil de bijbellezer helpen om de brief aan de Galaten gewoon te lezen. Hij is een geduldige en volhardende gids. Hij heeft lang gestudeerd op de voorvragen m.b.t. de brief aan de Galaten. Het resultaat daarvan heeft hij in 1973 gepubliceerd in zijn proefschrift (*Na veertien jaren*); toen ging het vooral om de datering van het overleg dat Paulus blijkens Galaten 2:1-10 gevoerd heeft in Jeruzalem. In 2001 is hij breed op de voorvragen ingegaan in een themadeel in zijn commentaarreeks op het Nieuwe Testament (onder de titel *Paulus. Pionier voor de Messias van Israël*). In het hier besproken boek komt hij opnieuw met een beschrijving van de problematiek.

Brief aan Kelten in Galatië

Volgens Van Bruggen heeft Paulus zijn brief geschreven aan christenen in het landschap Galatië (het land van de Kelten); dit is het gebied rondom het huidige Ankara. Deze mensen zijn voor het eerst met het evangelie in aanraking gekomen door de prediking van Paulus tijdens zijn tweede zendingsreis (zie Hand. 16:6). Ongeveer zes jaar later heeft Paulus opnieuw een bezoek gebracht aan de gemeenten die tijdens zijn eerste bezoek ontstaan waren (zie Hand. 18:23). Zo'n drie jaar na het tweede bezoek heeft Paulus aan deze gemeenten zijn brief geschreven.

Deze visie op de brief aan de Galaten werd in het verleden door velen gedeeld, zie bijvoorbeeld de kanttekeningen van de Statenvertaling. Vandaag de dag wordt deze visie door velen verworpen. Ze menen dat Paulus zijn brief geschreven heeft aan de christenen in Antiochië, Ikonium, Lystra en Derbe (zie Hand. 13:14v en 16:1-5). Deze mensen woonden ten zuiden van het landschap Galatië, maar de Romeinen hadden in het jaar 25 v.Chr. meerdere gebieden samengevoegd tot de provincie Galatië.

Handelingen 15

De hier aangestipte problematiek is reuze technisch. Maar Van Bruggen gaat er in zijn commentaar niet puur technisch mee om. Hij demonstreert op overtuigende wijze het belang van deze discussie. Wie de brief aan de Galaten naar zijn diepste bedoelingen wil begrijpen, moet zich bezighouden met de vraag: heeft Paulus zijn brief aan de Galaten vóór of ná het overleg van Handelingen 15 geschreven?

Handelingen 15 en de brief aan de Galaten gaan volgens velen over hetzelfde onderwerp: over de vraag of christenen uit de heidenen zich aan de wetten van Mozes moeten houden. Als de brief aan de Galaten geschreven zou zijn ná de vergadering van Handelingen 15, zou Paulus zich wel op de resultaten van die vergadering hebben beroepen. Dat doet hij niet. En dus moet de brief aan de Galaten geschreven zijn vóór de vergadering van Handelingen 15. Omdat de mensen in het landschap Galatië op dat moment nog niet met het evangelie bereikt waren, moet de brief van Paulus wel gericht zijn aan mensen in het zuiden van de *provincie* Galatië. Zie voor een dergelijke redenering C. den Boer (in *Op verkenning in het Nieuwe Testament*, p. 128).

J.P. Versteeg volgt (in *Bijbels Handboek deel 3*, p. 368-370) een andere redenering. Hij komt (zij het met aarzeling) uit bij de gedachte dat Paulus zijn brief geschreven heeft aan christenen in het zuiden van de *provincie* Galatië. Volgens hem is het overleg dat door Paulus beschreven is in Galaten 2:1-10, gelijk te stellen aan het overleg van Handelingen 15. Paulus heeft de resultaten van dit overleg ongetwijfeld toegelicht tijdens zijn tweede bezoek aan de betrokken gemeenten (zie Hand. 16:1-5). Daarom acht Versteeg het begrijpelijk dat Paulus in Galaten 2 volstaat met achtergrondinformatie over dat overleg.

Van Bruggen ontleent zijn hoofdargument aan de chronologie, een aspect dat bij Den Boer en Versteeg nauwelijks een rol speelt. Volgens hem kan het overleg van Galaten 2:1-10 om chronologische redenen niet gelijkgesteld worden met de vergadering waarover in Handelingen 15 gesproken wordt. Daarna laat hij ook zien dat de verschillen tussen Handelingen 15 en Galaten 2 groot zijn en de overeenstemmingen gering (zie p. 44-46). Maar voor Van Bruggen valt de beslissing bij de chronologie.

Uiteenlopende antwoorden

In het overzicht hiernaast geef ik een vergelijking van de drie genoemde visies:

<i>Paulus in Jeruzalem volgens Handelingen</i>	<i>Galaten volgens Den Boer</i>	<i>Galaten volgens Versteeg</i>	<i>Galaten volgens Van Bruggen</i>
Hand. 9:26-29	Gal. 1:18-24	Gal. 1:18-24	
←	←	←	Gal. 1:18-24
Hand. 11:29-30	Gal. 2:1-10		
←	brief aan de Galaten		
Hand. 15		Gal. 2:1-10	
←	←	brief aan de Galaten	
Hand. 18:22			Gal. 2:1-10
←	←	←	brief aan de Galaten
Hand. 21			

De wijze waarop Van Bruggen de gegevens van de brief aan de Galaten combineert met de gegevens van het boek Handelingen, heeft uiteraard zijn gevolgen voor de uitleg van de brief aan de Galaten.

Het tweede kernprobleem

Van Bruggen beschrijft twee kernproblemen waarmee de kerk na Pinksteren geconfronteerd wordt. ‘Het eerste probleem (*de positie van de christenen uit de heidenen*) was al opgelost. De heilige Geest werd ook uitgestort op onbesnedenen (Cornelius voorop). En op de vraag of deze christenen uit de heidenen nu ook nog besneden moesten worden, gaven de apostelen en de oudsten te Jeruzalem in het apostelbesluit (Hnd. 15) dan ook een duidelijk antwoord: dit is niet meer door God vereist! Het tweede probleem (*de positie van de christenen uit de joden*) volgt daarna en is veel weerbarstiger’ (p. 32). Dat probleem wordt getekend in Galaten 2:11-14, waar Petrus het contact met christenen uit de heidenen op een laag pitje zet omdat hij anders onrein wordt.

De aandrang tot besnijdenis van christenen uit de heidenen komt dan niet meer voort uit de gedachte dat de besnijdenis de weg tot behoud is, maar uit de gedachte dat die besnijdenis een weg is die veiligheid biedt voor joodse christenen (p. 33).

Vandaar dat Van Bruggen zijn bespreking van de voorvragen afsluit met de volgende alinea: ‘Al te vaak is deze brief in latere tijden vooral gelezen met het oog op de leer van de rechtvaardiging. Als was het Luthers paspoort in plaats van Paulus’ hartenkreet. De kernvraag van de brief is een historische: krijgen gelovige Kelten die Christus als nieuwe Heer aannamen daarmee bestaansrecht voor de God van Israël? Is kerstening voldoende? Of moeten deze Kelten ook toetreden tot het volk van de joden? Het antwoord op die vraag is bepalend voor de toekomst van het latere christendom in Europa en daarbuiten. Het is te begrijpen dat Paulus over dit onderwerp een brief schrijft die hij typeert als geschreven “in barensweeën”. Het loont de moeite om als 21ste-eeuwse christenheid te luisteren naar de emotionele kreten uit de beginperiode. Waar stond de wieg van het christendom? Het antwoord op die vraag vult de brief aan de eerste christenen onder de Kelten van Europa’ (p. 51).

Een actuele brief

De kernproblemen van de kerk na Pinksteren zijn ook onze problemen. De verhouding van christenen uit de heidenen t.o.v. het joodse volk staat nog steeds ter discussie. In het verlengde van deze discussie wordt ook gediscussieerd over de doop en over de betekenis van de wet (de tien geboden en ook de wetten van Mozes). De uitleg die Van Bruggen in zijn commentaar biedt, vormt een waardevolle bijdrage in deze discussie. Dat wil ik graag illustreren aan de hand van Galaten 5.

‘Vrijgemaakt’ (Galaten 5:1)

Galaten 5 gaat over de vrijheid die we in Christus hebben. Wat betekent die vrijheid? Houdt dat in dat de tien geboden aan de kant gezet kunnen worden omdat die geboden alleen aan Israël gegeven zijn?

Uit de commentaar van Van Bruggen heb ik een aantal opmerkingen bij elkaar gesprokkeld, die waardevol zijn bij de beantwoording van deze vragen:

Vers 1. Het slavenjuk waarover Paulus spreekt, is: het juk van de mozaïsche regelgeving. Het gaat hier om de verleiding om als Jood te leven. Kelten moeten niet als Jood gaan leven, want dan zouden ze hun vrijheid, die ze al hadden, toch weer inleveren (p. 138-139).

Vers 2-4. De christelijke Galaten denken een compromis te kunnen sluiten met de joodse christenen door zich bij hun volk te voegen via de besnijdenis. Paulus noemt zo’n compromis onmogelijk: men zal er Christus mee kwijtraken. Paulus schrijft geen theologie van de wet,

maar spreekt in een concrete situatie van dreigende achteruitgang lezers aan. Voor hem draait het om de verbondenheid door de Geest (p. 140-141).

Vers 13-15. In het eerste gedeelte van hoofdstuk 5 lag het accent op het negatieve, op wat men moet vermijden om de vrijheid niet kwijt te raken; in het tweede gedeelte van hoofdstuk 5 ligt het accent op het positieve. Soms wordt geoordeeld dat Galaten 5:13 - 6:10 niet bij de brief hoort, omdat het zo anders van toon is dan de rest van de brief. Maar er is toch wel samenhang met de rest van de brief. Daarom moeten we de brief vanaf het begin al lezen in het licht van het einde (p. 145).

Vers 14. Men hoeft zich niet te laten besnijden om recht te doen aan de hele wet van Israëls God. De onderlinge omgang binnen de gemeente is in het geding. Daarom spitst Paulus het dubbelgebod toe op de liefde voor de naaste (p. 148).

Vers 18. Christenen die leven door de Geest, zijn de (periode van de) wet voorbij. Daarmee is de kern van de wet (de liefde) niet verjaard, maar deze kern wordt nu door de Geest ingeplant in harten van heidenen (p. 151).

Vers 22-24. Wie de vrucht van de Geest ontvangt, hoeft ook als onbesnedene niet meer bang te zijn voor de wet. Paulus stelt daarmee de geestelijke mens niet boven de wet, maar maakt duidelijk dat de geestelijke mens juist beantwoordt aan de liefdeseis van de wet (p. 155-156). Uit al deze opmerkingen blijkt hoe zinvol het is om teksten te lezen in hun verband. Wie blijft staan bij Galaten 5:1, kan zomaar denken dat de tien geboden niet gelden voor christenen uit de heidenen. Wie verder leest, merkt dat het toch wel een slag anders ligt. Wie ook Galaten 6 in het onderzoek betreft, merkt dat daar gesproken wordt over de wet van Christus die door ons vervuld moet worden (zie Galaten 6:2). Van Bruggen wijst erop dat Paulus hier niet spreekt over het *voorbeeld* van Christus, maar over de *wet* van Christus; dit doet denken aan de geboden van Christus die de apostelen moeten onderwijzen zodat de volken ze leren onderhouden (p. 161-162).

Handreiking

Ik ben blij met dit boek. Het wil een handreiking bieden om gewoon de Bijbel te lezen, zodat de lezer samen met de schrijver enthousiast wordt over het goed recht van gelovige Kelten. ‘Terwijl andere joodse christenen afstand gaan houden van de heidenchristenen totdat zij zijn toegetreden tot de broedergemeenschap van het joodse volk, valt Paulus bij het slot zijn heidenchristelijke lezers juist om de hals voor een *broederlijk* afscheid. Hij laat ze de waarheid voelen van zijn brief: zij horen erbij!’ (p. 170).

N.a.v. J. van Bruggen, *Galaten. Het goed recht van gelovige Kelten* (serie Commentaar op het Nieuwe Testament), uitg. Kok, Kampen 2004. ISBN 90 435 0804 7. 187 pag. Prijs € 24,90.